

మరాలీనాం యానాభ్యసనకలనా మూలగురవే
దరిద్రాణాం త్రాణవ్యతికర సురోద్యానతరవే
తమస్సాగ్రంఢ ప్రాణిప్రకటన తిరస్సారపటవే
జనో2యంకామాక్ష్యఃచరణనలినాయస్మాహయతే

3

ఆర్థం : మరాలీనాం-హంసలకు, యానాభ్యసనకలనా-నడకను
నేర్చు, మూలగురవే - మొదటి గురువై, దరిద్రాణాం - దరిద్రుల,
త్రాణవ్యతికర - సంరక్షించు, సురోద్యాన తరవే - కల్పవృక్షమైన,
తమస్సాగ్రంఢ-చీకటుల, ప్రాణిప్రకటన-చౌధత్యమును, తిరస్సార
పటవే-ఎదిరించు దిట్టయైన, కామాక్ష్యః-కామాక్షీదేవియైక్క, చరణ
నలినాయ-చరణకమలాలకోసం, అయం జనః-ఈమూకకవి, స్మాహ
యతే-ఇష్టపడుచున్నాడు.

టీక - కామాక్షీ చరణ కమలాలు హంసలకు నడకను నేర్చేమొదటి
గురువులు. దరిద్రులను రక్షించుటకు కల్పవృక్షాలు. చీకటులను
ఎదిరించు ప్రకాశం కలాలి. ఈ మూకకవి ఆ దేవీ చరణకమలాలను
కోరుతున్నాడు.

వహంతీ సైందూరీం సేరణి మవస్త్రమామరపరీ
పురంద్రి సీమంతే కవికమల బాలౌర్గ్రసుషమా
త్రయూ సీమంతిన్యః స్తునతటనిచేలారుణపటి
విభాంతీ కామాక్ష్యః పదనలినకాంతిః విజయతే॥

4

అర్థం :- అవన్మామరపురీ పురంద్రీ సీమంతే - ట్రిన్యంతో
నమస్కరించే దేవతాశ్రీల పాపటల్లో, సైందూరీం పరణిం - కుంకుమ
రేఖను, వహంతీ-పోలియున్నదై, కవికమల-కవులనే కమలాలకు,
బాలార్జునుషుమా-బాలసూర్యని కాంతిషై (లేత వండయై). తయా
సీమాతిన్యః - వేదవనితల, ఘనతట-వక్షస్తలమందు, నిచ్చిలూరుణ
పటీ-కప్పబడిన ఎర్పినిషైటయై, విభాంతీ-ప్రకాశిస్తున్న, కౌమర్యః-
కామక్షీ దేవి యొక్క, వదనలినకాంతిః - చరణ శ్రమలాలకౌంతి,
విజయతే-విజయాన్ని పొందుతున్నది.

టీక - కామక్షీ దేవి చరణకమలాల కాంతి నమస్కరిష్టున్న దేవతా
శ్రీల పాపటల్లో కుంకుమరేఖలా ఉంది. కవి కమలాలను ఏటసింప
చేయటకు లేతఎండలా ఉంది. వేదవనితల రోమ్యులై షైటలో
ప్రకాశిస్తూ సర్వాతిశాయిషై ఉంది.

ప్రణమి భూతస్య ప్రణయకలహ త్రిష్ట మనసః
స్వరారాతేః చూడానియతి గృహమేధి హిమకరః
యయోః సాంధ్యం కాంతిం వహాతి నుషమాభిః
చరణయోః, తయోః మే కౌమాక్ష్యః హృదయ
మపతంద్రం విహరతామ్మీ॥

అర్థం :- ప్రణయకలహ త్రిష్ట మనసః - ప్రణయ కిలహమున
భయపడిన మనస్సకలవాడై, ప్రణమిశ భూతస్య-నమస్కరిష్టున్న,
పూరాతేః-శంకరుని, చూడానియతి-జత్పూజూటమందు, గృహమేధి-

కాపురం ఉంటున్న, హోమకరః—చంద్రుడు, యయోః సుషమాభిః—
కామాక్షి దేవి చరణకాంతులచే, సాంధ్యం కాంతిం—సంధ్యరాగాన్ని
వహాతి—కలిగియున్నాడు. కామాక్షైః—కామాక్షిదేవి, తయోః—ఆ చర
ణాలయందు, మే—నా, హృదయం—మనస్సు, అపత్ంద్రం—మెల
కువతో, విషారతాం—విషారించుగాక.

ట్రీక — ప్రణయకలహంలో భయపడ శివుడు దేవిచరణాలకు మోక
రిల్లగా—జట్టాబూటమందలి చుంద్రుడు సాంధ్యరాగాన్ని వహిస్తున్న
దృశ్యం మనోషారం. ఆ దేవీ చరణాలయందు నా మనస్సు విషా
రించుగాక.

యయోః పీరాయనై విబుధ ముకుటీనాం పటలికా
యయోః సాధాయైనై స్వ్యయ ముదయఃబ్రాజో
పణితయః, యయోః దాసాయనై సరసిజబ్రవాద్యః
చరణయోః, తయోః మేకామాక్షైః దినమను వరీ
పర్మ హృదయమ్॥

6

అర్పం : విబుధముకుటీనాం—దేవతల కీరీటాల, పటలికా—సమో
హము. యయోః — కామాక్షి చరణాలకు, పీరాయనై—పాదపీరము
అగునో, స్వయం—స్వయంగా, ఉదయ భాజః—వెలువడిన, పణితయః—
అగునో, స్వయం—స్వయంగా, ఉదయ భాజః—వెలువడిన, పణితయః—
అగునో, యయోః చరణయోః — దేవీ చరణాలకు, సాధాయనై — మేడలు
కవితారీతులు, యయోః — దేవీ చరణాలకు, సాధాయనై — మేడలు

భవాద్యః—బ్రహ్మదులు, దాసాయనే దాసులు అగుదురో, కామాక్షీః
తయోః—కామాక్షీదేవి చరణాలయందు, మే-నా, హృదయమ్ మనసు,
అనుదినం—ప్రతిదినం, వరీవర్తు వర్తించుగాక.

టీక - నమస్కరిస్తున్న సకలదేవతల కిరీటాలు కామాక్షీదేవి చరణా
టీక - నమస్కరిస్తున్న సకలదేవతల కిరీటాలు కామాక్షీదేవి చరణా
లకు పాదపీరం అగును. కవితారీతులు దేవీచరణాలకు నివాసగృహం
లకు పాదపీరం అగును. బ్రహ్మదీ దేవతలందరూ ఈ దేవికి దాసులు అవుతారు. ఆ
దేవీ చరణాలయందు నా మనసు నిలచి ఉండాలి.

నయన్నీ సంకోచం సరసిజరుచం దిక్షరిసరే
సృజన్నీ లోహిత్యం నఖకిరణ చంద్రార్ధ ఖచితా
కవీంద్రాణాం హృతైక్షరవ వికసనోద్యోగ జననీ
స్వర్ణర్థీ కామాక్షీం శృంగారణ రుచిసంధ్యవిజయతే॥

7

ఆరం :- కామాక్షీః—కామాక్షీదేవి, చరణరుచి సంధ్య—చరణ
కాంతి అను సంధ్య, సరసిజరుచం — కమలాలకాంతిని, సంకోచం
నయన్నీ—సంకోచింప చేయునదై, దిక్షరిసరే—నలుదెపలందు, నఖ
కిరణ చంద్రార్ధ ఖచితా — అర్ధచంద్రుని లాంటి గోళ్కాంతులతో,
లోహిత్యం సృజన్నీ—అరుణకాంతిని పుట్టించునదై, కవీంద్రాణాం —
కవీంద్రుల, హృతైక్షరవ — హృదయములనే కలువపూలను, వికసన
ఉద్యోగ జననీ—వికసింపచేయునదై, స్వర్ణర్థీ—ప్రకాశమ్మ, విజయతే—
విజయాన్ని పొందినవి.

టీక - కమలాలశోభను తగ్గించి కవీంద్రుల మనస్సులనే కలువ
పూలను వికసింపచేయు కామాక్షీ చరణ రాగమనే సంధ్యరాగము
దశదిశలూ వ్యాపించింది.

విరావైः మాంజీరైः కిమపి కథయన్తివ మధురం
వరస్తా దాన్మే పురవిజయన్ స్నేరవదనే
వయస్యేవ ప్రాధా శిథిలయతి యా ప్రేమకలహ
ప్రపోహం కామాక్ష్యః చరణయగట్టి సా విజయతే॥

అర్థం :- విరావై : - ధ్వనిస్తున్న, మాంజీరై : - అందెలచే, కిమపి_
సీదో, మధురంమధురముగా, కథయన్తివ - మాట్లాడుచున్నట్లండి,
వరస్తాత్త - తనముందు, స్నేరవదనే - నవ్వుతూ, ఆనమ్మే - తలవంచిన,
పురవిజయని - శివుడు ఉండగా, కామాక్ష్యః - కామాక్షీదేవి, యా - ఏ,
చరణయుగలీ - చరణముల జంట, ప్రాధా - జూణ అయిన. వయస్య
ఇవ - చెలిక త్రైవలై, ప్రేమకలహ ప్రపోహం - ప్రణయ కలహంకురాన్ని,
శిథిలయతి - సదలింప చేస్తున్నది, సా - ఆ చరణములజంట, విజయతే -
విజయాన్ని పొందుతుంది.

టీక - ప్రణయ కలహంలో అపరాధియైన శివుడు దేవి చరణ సన్ని
ధిలో తలవంచగా, ప్రాధురాలైన చెలికత్తైలా దేవిచరణాలు ధ్వని
స్తున్న అందెలతో మధురంగా మాట్లాడి ప్రణయ కలహాన్ని తొలగిన్న
న్నాయి. ఆ చరణాలకు విజయం కలుగుతుంది:

సుపర్యుస్తి లోలాలక పరిచితం మట్టుదచ్చతేః
స్నేర ల్లాక్ష్మారాగం తరుణతరణేజ్యోతి రరుణైః
భృతం కాంత్యంబోభిః ఎస్తిమరమరందైః సరసిజేః
విధత్తే కామాక్ష్యః చరణయుగలం బంధుపదవీమ్ము॥

అర్థం :- సుపర్వాత్తి లోలూలక పరిచితం - దేవతాశ్రీల వలించు
ముంగురులతో సత్కరింపబడి, సుపర్వ ప్రకాశించుచున్న, లాక్ష్మి
రాగం - పారాణితో ఎర్రిస్తేన, కాంత్యంభోభిఃకాంతి ప్రపాహంతో,
భృతం - నిండియున్న, కామాక్ష్యః - కామాక్షీదేవి, చరణయుగలం -
పొదాలజంట, మట్టుదచిత్తుః - తుమ్మెదలచే వ్యాపించిన, తరుణతరణి
జ్యోతిః - బాలభానుని ప్రకాశించే, అరుణై - ఎరుపెక్కిన, దీస్మయర
మరందైః - జాలువారుతున్న తేనెకల, సరసిజైః - కమలాలతో, బంధు
పదవీమ - చుట్టరికాన్ని, విధత్తే - చేస్తున్నది.

టీక - దేవతాశ్రీలు దేవీచరణ కమలాలపై తలహంచి ప్రైమక్కగో
ముంగురులు తుమ్మెదల్లో వ్యాపించాయి. దేవీచరణాలపు అలంక
రించిన పారాణి ఎరుపెక్కిన బోల సూర్యప్రభను వెరజల్లుచున్నది.
చరణాలకాంతి ప్రపాహము కమలాలనుంచి ప్రపహిస్తున్న తేనెలా
ఉంది. ఇలా చరణాలకు కమలాలకు అన్నివిధాలో చుట్టరికం పరి
పోయింది.

రజస్సంసరే స్నితి మరజనాం ఏవ హృదయే
వరం ర్తుక్కత్యైన స్నితమపి లిర్కైక శరణామ్

అలభ్యం మందానాం దధదపి సదా మందగతితోం
విధత్తే కామాక్ష్యః చరణయుగ మాశ్చర్యలహరీమ్॥

10

అర్థం :- కామాక్ష్యః - కామాక్షీదేవి, చరణయుగం - చరణముల
జంట, రజస్సంసరే - పుష్పాండితోకూడినథయ్య, రజస్సంపర్చుం కలదై

నను, అరజసాం-సాత్మ్యకుల, హృదయే మనసునందు, రజోరహితమైన
వారి హృదయములందు, స్తుతిం ఉన్నదై, రక్తత్యేన-ఎర్పిగా,
వరం-ఔధికంగా, స్తుతమపి-ఉన్నప్పటికీ, విరక్తైక శరణం-విరక్తులకు
అశ్రయం కలది, మందానాం-జడులకు, అలభ్యం-దూరమై, సదా-
ఎల్లప్పుడు, మందగతితాం-మెల్లనినడకను, దధదపి-కలిగియున్నదై,
అశ్చర్యలహారీం-అశ్చర్యకరమైన ప్రవాహాన్ని, విఫత్తే-అవలంబిస్తు
న్నది.

టీక - కామక్షీదేవి చరణాలు రజస్సహితములైనను విరజల మన
స్సల్లో ఉంటున్నాయి. రాగరంజితాలైన ఆ చరణాలు విరాగులకే
అశ్రయం ఇస్తున్నాయి. మందమతులకు దూరమైనను మెల్లని నడకను
అవలంబిస్తున్న ఆ చరణాలు వేలువగా కనిపున్నాయి.

మూకకవి ఈ వృత్తంలో విరోధాభాసను పొందుపరచినాడు.
పైకి విరోధంగా తోచినా ఆలోచిస్తే ఆ విరోధం పరిషోరం అపు
తుంది. అందువల్ల దేవి చరణాలు రజస్సహితాలైనను విరజనుల
హృదయాల్లో ఉంటున్నాయి. రాగరంజితాలైనను విరాగులకు ఆశ్చీ
యాలైనాయి. మందగమనం కలిగినా మందమతులకు అలభ్యంగా
ఉన్నాయి.

జటాలూ మంజీర స్నారదరుణ రత్నాంశునికరై :
నిషీదంతీ మధ్య నఖరుచరువరీ గాంగపయసాం
జగత్త్రాణం కర్మం మమ జనని కామక్షీ నియతం
తపశ్చర్యం ధ్వనై తవ చరణపాంచేజ యుగలీ ||